

สรุปประเด็นความรู้จาก KM

ด้านการจัดการเรียนการสอน

เรื่อง

การจัดการเรียนการสอนที่มุ่งให้นักศึกษามีความคิด

เชิงสร้างสรรค์

โดย

คณะอนุกรรมการจัดการความรู้ด้านการเรียนการสอน

คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

ปีการศึกษา ๒๕๖๐

คำนำ

การจัดการความรู้ (Knowledge management : KM) คือ การรวบรวม สร้าง จัดระเบียบ แลกเปลี่ยน และประยุกต์ใช้ความรู้ในองค์กร โดยพัฒนาระบบจาก ข้อมูล ไปสู่ สารสนเทศ เพื่อให้เกิด ความรู้ และ ปัญญา การจัดการความรู้ประกอบไปด้วยชุดของการปฏิบัติงานที่ถูกใช้โดยองค์กรต่างๆ เพื่อที่จะระบุ สร้าง แสดง และกระจายความรู้ เพื่อประโยชน์ในการนำไปใช้และการเรียนรู้ภายในองค์กร อันนำไปสู่การจัดการสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น (Wikipedia : การจัดการความรู้)

คณะพยาบาลศาสตร์มีบทบาทในการจัดการเรียนการสอนให้นักศึกษามีความรู้ความสามารถในการ ปฏิบัติการพยาบาลอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งจะนำไปสู่การเป็นนักปฏิบัติเชิงรุก (Proactive practitioner) ได้ นอกจากนี้ประเทศไทยได้มีนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ซึ่งเน้นให้ผู้เรียนสามารถคิดค้น สิ่งประดิษฐ์ นวัตกรรมใหม่ เพื่อให้การทำงานประสบผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น ดังนั้นในการจัดการ เรียนการสอนซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญที่จะทำให้นักศึกษาไปถึงเป้าหมายนั้น การจัดการเรียนการสอนจึงมุ่งให้ นักศึกษามีความคิดสร้างสรรค์ในการดูแลสุขภาพบุคคลและครอบครัวชุมชนได้ ดังนั้นฝ่ายวิชาการจึงได้นำ หัวข้อนี้เสนอให้คณะอนุกรรมการจัดการความรู้ได้นำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างอาจารย์ผู้สอนที่มี ประสบการณ์มานานับสิบๆ ปี และมีความชำนาญที่หลากหลายซึ่งถือเป็น tacit knowledge ที่มีคุณค่า ผ่าน กระบวนการพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน แล้วรวบรวม และจัดระเบียบเป็นความรู้ที่ผ่านการจัดการ (explicit knowledge) ที่สามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติจริงได้ รายงานฉบับนี้จึงเป็นการสรุปความรู้ที่ได้จากการ จัดการความรู้อย่างเป็นกระบวนการเริ่มตั้งแต่การพูดคุยในกลุ่มคณะอนุกรรมการฯ ถึงความสำคัญของหัวข้อที่จะ นำมาใช้ในการจัดการความรู้ และจัดทำแผนการจัดการความรู้ ดำเนินการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แล้วสรุปเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่เผยแพร่ให้กับอาจารย์อื่นๆได้ร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ แล้วนำไปทดลอง ใช้ในการปฏิบัติงานจริงคือการสอนในรายวิชา ก่อนนำมาสรุปถึงผลจากการทดลองใช้จริงเพื่อนำกลับไป แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในรอบต่อไป เพื่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนและผู้เรียนต่อไป

คณะอนุกรรมการจัดการความรู้ด้านการเรียนการสอน

30 พฤษภาคม 2561

ความคิดสร้างสรรค์หรือ การคิดแบบอเนกนัย

ประกอบด้วยลักษณะ ดังต่อไปนี้

1. ความคล่องแคล่วในการคิด คือ ความสามารถของบุคคลในการหาคำตอบได้อย่างคล่องแคล่ว รวดเร็ว และมีคำตอบในปริมาณที่มากในเวลาจำกัด คือคิดอย่างรวดเร็ว
2. ความคิดยืดหยุ่นในการคิด คือ ความสามารถของบุคคลในการคิดหาคำตอบได้หลายประเภทและหลายทิศทาง
3. ความคิดริเริ่ม คือ ความสามารถของบุคคลในการคิดหาสิ่งแปลกใหม่และเป็นคำตอบที่ไม่ซ้ำกับผู้อื่น
4. ความคิดละเอียดลออ คือ ความสามารถในการกำหนดรายละเอียดของความคิดเพื่อป้องกันข้อผิดพลาดและการนำไปใช้

ซึ่งนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต จะมีข้อดีอยู่เรื่องของการคิด ที่ต้องการการพัฒนาส่งเสริมค่อนข้างมาก นอกจากนี้นักศึกษายังต้องการการเงินธนาคารเพื่อให้เกิดผลงานเชิงสร้างสรรค์

ผลสรุปอีกประเด็นคือ “แนวคิดที่ความคิดสร้างสรรค์นั้นมีอยู่ในมนุษย์ทุกคนและสามารถพัฒนาให้สูงขึ้นได้” โดยนักศึกษาต้องได้รับการกระตุ้นให้แสดงความคิดเชิงสร้างสรรค์ออกมา

ในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการพยาบาลผู้สูงอายุ จึงมอบหมายให้นักศึกษาคิดค้นนวัตกรรมในการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ

การจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ จะใช้ 4 ขั้นตอนของ นิพนธ์ จิตต์ภักดี.2523 : 20 มาเป็นแนวทางได้ดังนี้

1. **ขั้นเตรียม (Preparation)** โดยการมอบหมายชิ้นงานการจัดทำนวัตกรรมเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ เพื่อให้ให้นักศึกษานำความรู้ที่ได้จากการเรียนในรายวิชา ร่วมกับการสังเกต การคิดหาสิ่งใหม่ๆ ในการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ
2. **ขั้นพักตัว** ช่วงนี้นักศึกษาต้องมีระยะเวลาในการเพาะบ่มความคิดในกลุ่ม ซึ่งรายวิชาต้องมีระยะเวลาให้ประมาณ 8-10 สัปดาห์ โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษาคอยช่วยเหลือในกรณีที่ต้องการความช่วยเหลือให้คำปรึกษาและนักศึกษาจะใช้ประสบการณ์เดิมที่แต่ละคนมีอยู่มาสร้างสรรค์ชิ้นงานนวัตกรรม
3. **ขั้นคิดออก** ในขั้นนี้นักศึกษานำเสนอผลงานกลุ่มให้อาจารย์ที่ปรึกษากลุ่มทราบ รับฟังข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้ในการปรับปรุงชิ้นงาน
4. **ขั้นพิสูจน์** โดยจะมีการลองใช้ผลงานนวัตกรรมที่นักศึกษาคิดค้น ว่ามีผลดีต่อสุขภาพผู้สูงอายุอย่างไร โดยมีการนำไปใช้จริงกับผู้สูงอายุในชุมชน และนำกลับไปพัฒนาต่อ

ในระหว่างการเรียนการสอนต้องมีการสร้างสภาพแวดล้อมขณะจัดการเรียนการสอนเพื่อให้นักศึกษาเกิดความคิดสร้างสรรค์ ดังนี้

- การส่งเสริมให้ใช้จินตนาการตนเอง เช่นผู้สอนยกตัวอย่างเพื่อให้นักศึกษานำเสนอจินตนาการของตนออกมา
- ส่งเสริมและกระตุ้นการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยให้นักศึกษามีโอกาสค้นคว้า
- ยอมรับความสามารถและคุณค่าของคนอย่างไม่มีเงื่อนไข เช่นการให้กำลังใจ และไม่ตีตึงความคิดเห็นที่แปลกใหม่ว่าเป็นไปไม่ได้
- แสดงให้เห็นว่าความคิดของทุกคนมีคุณค่า และนำไปใช้ประโยชน์ได้
- ให้ความเข้าใจ เห็นใจและความรู้สึกของคนอื่น
- ไม่พยายามกำหนดให้ทุกคนคิดเหมือนกัน ทำเหมือนกัน
- ควรสนับสนุนผู้คิดค้นผลงานแปลกใหม่ได้มีโอกาสนำเสนอ
- เอาใจใส่ความคิดแปลกๆ ของคนด้วยใจเป็นกลาง
- ระวังเสมอว่าการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ต้องค่อยเป็นค่อยไปและใช้เวลา

และในระหว่างการเรียนการสอนผู้สอนควรจัดการเรียนการสอนโดยใช้วิธีการที่เหมาะสม ยกตัวอย่าง เช่น

- การเปิดโอกาสให้นักศึกษาแสดงทักษะด้วยการอภิปรายโต้วาที หรือแสดงความคิดเห็นในกลุ่มย่อยได้ ที่แสดงถึงการเห็นแย้งที่สามารถอธิบายเหตุผลนั้นได้ หรือ การสอนเกี่ยวกับการคิดเห็นในลักษณะความคิดเห็นที่ขัดแย้งในตัวเอง ความคิดเห็นซึ่งค้านกับสามัญสำนึก ความจริงที่สามารถเชื่อถือหรืออธิบายได้ ความเห็นหรือความเชื่อที่ฝังใจมานาน

- การใช้คำถามยั่วและกระตุ้นให้ตอบ (Provocative Question) หมายถึงการตั้งคำถามแบบปลายเปิดและใช้คำถามที่ยั่ว เร้าความรู้สึกให้ขวนคิดค้นคว้า เพื่อความหมายที่ลึกซึ้งสมบูรณ์ที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้
- การฝึกให้นักศึกษาเป็นคนมีความยืดหยุ่น ยอมรับความเปลี่ยนแปลง คลายความยึดมั่นต่าง ๆ เพื่อปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ ๆ ได้ดี
- ทักษะการค้นคว้าหาข้อมูล (The skill of search) หมายถึง การฝึกเพื่อให้นักศึกษารู้จักหาข้อมูล
- การฝึกให้นักศึกษารู้จักสร้างสิ่งใหม่ กฎเกณฑ์ใหม่ ความคิดใหม่ โดยอาศัยโครงสร้างเดิมหรือกฎเกณฑ์เดิมที่เคยมี แต่พยายามคิดพลิกแพลงให้ต่างไปจากเดิม
- การศึกษาประวัติบุคคลสำคัญทั้งในแง่ลักษณะพฤติกรรมและกระบวนการคิดตลอดจนวิธีการ และประสบการณ์ของบุคคลนั้น เช่น บิล เกตต์ เป็นต้น
- การฝึกให้หาคำตอบโดยคำนึงถึงผลที่เกิดขึ้นและความหมายเกี่ยวเนื่องกัน ด้วยการตั้งคำถามว่าถ้าสิ่งเกิดขึ้นแล้วจะเกิดผลอย่างไร
- พัฒนาทักษะการอ่าน การฟังและ การเขียนอย่างสร้างสรรค์
- การฝึกให้แสดงความรู้สึกนึกคิดจากภาพในแง่มุม แปรกใหม่ ไม่ซ้ำเดิม

การเผยแพร่ความรู้จากการจัดการความรู้ และการนำไปปรับใช้กับการปฏิบัติงานจริง

คณะอนุกรรมการการจัดการความรู้ด้านการเรียนการสอน นำผลการจัดการความรู้ที่เกิดจากการค้นหาความรู้ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากผู้มีความรู้ความชำนาญในด้านการเรียนการสอน โดยเฉพาะเทคนิคการสอนที่มุ่งส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ เผยแพร่ โดยแจ้งในที่ประชุมคณะพยาบาลศาสตร์ในวาระการประชุมเรื่องความก้าวหน้าของการดำเนินงานการจัดการความรู้ ด้านการเรียนการสอน

- ในการนำผลของการจัดการความรู้ไปปรับใช้ในการสอนจริงนั้น ได้เริ่มที่วิชาการพยาบาลผู้สูงอายุ ซึ่งจัดสอนในภาคการศึกษาที่ ๒ เริ่มตั้งแต่ ๒ มกราคม ถึง ๓๐ เมษายน ๒๕๖๐ และเป็นรายวิชา

ที่อาจารย์ผู้สอนเห็นชอบร่วมกันให้นักศึกษาจัดทำชิ้นงานนวัตกรรมการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ โดยแบ่งกลุ่มนักศึกษาเป็น ๘ กลุ่มๆ ละ ๗ คน

- ผู้รับผิดชอบรายวิชาการพยาบาลผู้สูงอายุได้นำเทคนิคต่างๆ ไปใช้ เป็นแนวปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอน

ด้านปัจจัยนำเข้า (Input)

๑. ด้านอาจารย์ผู้สอน

- มีการเตรียมความพร้อมโดยการให้อาจารย์ผู้สอนในรายวิชาพูดคุยกับคณะกรรมการการจัดการความรู้เรื่องการส่งเสริมให้นักศึกษามีความคิดสร้างสรรค์ผ่านการมอบหมายชิ้นงานในรายวิชา
- มีการประชุมเพื่อนำเสนอแนวทางการจัดการเรียนการสอนให้คณะกรรมการบริหารหลักสูตรให้ข้อเสนอแนะและให้ความเห็นชอบ

๒. ด้านนักศึกษา

- มีการเตรียมนักศึกษาโดยชี้แจงการจัดการเรียนการสอนในรายวิชา มอบหมายชิ้นงานกับกลุ่มนักศึกษา และให้นักศึกษามีช่วงเวลาที่จะคิดค้นชิ้นงานนาน ประมาณ ๘-๑๐ สัปดาห์ เพื่อให้เป็นไปตามแนวคิดการจัดการเรียนการสอนจะใช้ 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นเตรียม ขั้นฝึกตัว ขั้นคิดออก และขั้นพิสูจน์
- นักศึกษามีโอกาสได้นำเสนอชิ้นงานนวัตกรรมในการประชุมทางวิชาการ และได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนักศึกษาจากคณะพยาบาลศาสตร์ สถาบันอื่นๆ ที่ได้นำเสนอนวัตกรรม

ด้านกระบวนการ (Process)

๑. ด้านบรรยากาศในการจัดการเรียนการสอน

อาจารย์ผู้สอนใช้เทคนิควิธีการต่างๆ เหล่านี้ ได้แก่

- การใช้คำถามยั่วและกระตุ้นให้ตอบ (Provocative Question) หมายถึงการตั้งคำถามแบบปลายเปิดและใช้คำถามที่ยั่ว เราความรู้สึกให้ชวนคิดค้นคว้า เพื่อความหมายที่ลึกซึ้ง สมบูรณ์ที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้
- การฝึกให้นักศึกษาเป็นคนมีความยืดหยุ่น ยอมรับความเปลี่ยนแปลง คลายความยึดมั่นต่าง ๆ เพื่อปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ ๆ ได้ดี
- ทักษะการค้นคว้าหาข้อมูล (The skill of search) หมายถึง การฝึกเพื่อให้นักศึกษารู้จักหาข้อมูล
- การฝึกให้นักศึกษารู้จักสร้างสิ่งใหม่ กฎเกณฑ์ใหม่ ความคิดใหม่ โดยอาศัยโครงสร้างเดิมหรือกฎเกณฑ์เดิมที่เคยมี แต่พยายามคิดพลิกแพลงให้ต่างไปจากเดิม
- การฝึกให้หาคำตอบโดยคำนึงถึงผลที่เกิดขึ้นและความหมายเกี่ยวเนื่องกัน ด้วยการตั้งคำถามว่าถ้าสิ่งเกิดขึ้นแล้วจะเกิดผลอย่างไร

- พัฒนาทักษะการอ่าน การฟังและ การเขียนอย่างสร้างสรรค์
 - พัฒนาทักษะการคิดในหลากหลายรูปแบบให้กับนักศึกษา
 - การฝึกให้แสดงความรู้สึกนึกคิดจากภาพในแง่มุม แปรกใหม่ ไม่ซ้ำเดิม
- ด้านผลลัพธ์ (Output)
- มีผลงานนวัตกรรมจากนักศึกษาดังนี้ จำนวน ๗-๘ ชิ้นงาน
 - การนำไปทดลองใช้ นักศึกษาได้นำผลงานนวัตกรรมของกลุ่มไปทดลองใช้จริงกับผู้สูงอายุในชุมชน
 - นำผลการทดลองมาปรับชิ้นงานให้มีความเหมาะสมในการใช้ยิ่งขึ้น
 - จากการพูดคุยกับนักศึกษาเพื่อประเมินผลที่เกิดขึ้น พบว่านักศึกษาเห็นว่าการจัดทำชิ้นงานนวัตกรรมมีประโยชน์ ในการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และการคิดเชื่อมโยงระหว่างทฤษฎีที่เรียนและการดูแลผู้สูงอายุในบริบทจริงในชุมชน

ในปีการศึกษา ๒๕๖๐ แนวปฏิบัติที่พัฒนา

- ฝ่ายวิชาการเห็นว่าการพัฒนาให้นักศึกษาให้มีความคิดสร้างสรรค์ควรมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยการจัดการเรียนการสอนให้มีรายวิชาที่ส่งเสริมให้นักศึกษามีชิ้นงานที่ต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่อง โดยจัดในรายวิชาการพยาบาลผู้สูงอายุสำหรับนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ ๒ จำนวน ๖๐ คน หลังจากนั้น นำแนวปฏิบัตินี้ไปใช้ในรายวิชาการศึกษาอิสระ สำหรับนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ ชั้นปีที่ ๔ โดยมอบหมายให้อาจารย์ผู้สอนเพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับนวัตกรรม
- ฝ่ายวิชาการใช้แนวปฏิบัติที่ได้จากการจัดการความรู้ในปีการศึกษา ๒๕๕๙ แล้วนำมาพัฒนา โดยให้นักศึกษามีโอกาสได้ทดลองใช้ผลงานนวัตกรรมในสถานการณ์จริง เช่นในชุมชน โดยใช้รายวิชาปฏิบัติการสร้างเสริมสุขภาพ เป็นเวทีให้นักศึกษานำผลงานไปใช้จริง เก็บรวบรวมข้อมูลผลการทดลองใช้เพื่อมาพัฒนาผลงานต่อไป